

U ČAST LILJANE DIRJAN (1953–2017)

ŠTA ĆEŠ TI RADITI BEZ MENE

„Šta ćeš ti raditi bez mene?“

Neću se, sigurno uhvatiti za uši i igrati...
tako sam se šalio s tobom, kad bi povremeno nekud nestajala,
kad si odlazila na neki književni ili prijateljski susret,
a mene je mrzelo da ti pravim društvo –
kao što si i ti, uostalom, odbijala da mi se pridružiš
u svakodnevnoj šetnji pokraj Vardara,
prvo do jednog mosta, pa do drugog, i obratno –
„dosadilo mi da hodam istim putem,
idi sam i gledaj šta rade patke na obali...“

Otkada si nestala u kovčegu
uspomena ostaje *ključno* vezana za telo
zajedno s odećom, dodacima i drugim ostacima
koji će postepeno iščeznuti s telom
za koje su povezana sva ta sećanja –
slamčica kojom si pila sok ili vodu
ili bilo šta drugo, makar to bio i vazduh,
glava koju je trebalo okrenuti na zaglavlje
čas na jednu, čas na drugu stranu – ili prozor koji si tražila
da bude otvoren iako je napolju bila ciča zima
i konačno teško i šištavo disanje kroz usta
poluotvorena i već poluhladna na poljubac
dok te je hitna pomoć iznosila poslednji put do bolnice...

*

Duša ti je odsad svud prisutna,
u svemu što vidim, gde god pogledam,
kao i ovog časa, kroz prozor, preko kompjutera,
u raštan koji sad buja u zadnjem dvorištu

čiji smo rasad kupili na onoj bogatoj pijaci u Podgorici,
a svi se korenčići uhvatili odmah i odjednom
pod veštima rukama našeg baštovana Šaćira
(koji još ne zna da si se upokojila,
jer će čitave zime biti „u Švicarskoj“
kod svojih brojnih sinova i ćerki,
kao što te je preko mobilnog obavestila
njegova jedina kći koja živi u Skoplju)...

Tvoji šeširi i ešarpe još uvek stoje
uvrh police pretrpane knjigama i časopisima
koje si kupovala na brojnim putovanjima po bivšoj Jugoslaviji
ili su ti ih slali prijatelji i poznanici
i oni će zauvek ostati u stanu u kojem ostadoh da živim sam
sve dok u njemu trajem i istrajuvam i ja...

LAVANDA

Ne sećam se kada i od koga si tačno
dobila ideju da lavanda može da uspeva
i kod nas u Makedoniji isto kao u Provansi

Ili si možda već bila otkrila da raste negde u okolini
budući da smo prve rasade iščupali podnožju Pirina
za vreme jednog prvomajskog izleta u Banjsko

Primili su se istog proleća u našem vrtu
kao pravi neposredni dokaz da čuda uspevaju
a pratili su ih redovi drugih rasada s Korčule i Dalmacije

Dok si bila direktorka mesečnog časopisa *Žena*
posebno otkriće bilo ti je kada je jedna doktorka iz Radoviša
saopštila da ona poseduje čitave njive lavande u selu Konjsko

s druge strane auto-puta prema Vardaru i Negotinu
gde smo se odmah zaputili da ih vidimo
čitave redove žbunova lavande doduše već proređene i zakržljale

(jer trebalo je uzorati leje traktorom s obe strane
što, eto, gazdarica nije uradila, i teško da će)
a ti si se usudila na tako dug put vozeći svoj francuski

Reno 5 kampus

Kupila si ga od ušteđevine iz najlon kese pune deviza i to odjednom u gotovini za sve pare u skopskoj centrali Auto Makedonija vredno skupljane dugogodišnjom prodajom svojih svilenih marama (iznenađena prodavačica rekla ti je da si jedinstvena žena-kupac) obično dobro ugojeni muževi kupuju kola svojim ljubavnicama ili suprugama ali uvek s nekim popustom ili na rate

„Izađi da vidiš šta sam kupila!“, rekla si mi ponosno tog popodneva a ja sam pomislio da nije opet neki šareni petao što si kasnije opisala u svojim *Privatnim svetovima*

na parkingu iza naše barake stajao je bordocrveni reno 5 a pored njega smeškao se naš prijatelj Ljupčo Kotevski koji ga je, u stvari, dovezao i zatim nastavio da vozi

sve dok konačno nisi uspela da položiš vozački ispit posle dugih probnih vožnji s instruktorom od preko stotinu časova, a ja sam unapred odustao da započnem tu proceduru za vožnju...

PLIVANJE

Nisi htela, čak te je mrzelo, da naučiš razne igre, pogotovo grupno igranje karata, ili neki drugi sport, osim što ti je bilo žao što nisi naučila da voziš bicikl, ali si zato obožavala i istinski uživala u plivanju, svejedno da li u moru ili jezeru (samo da voda nije mnogo hladna) najčešće u gradskom bazenu sportskog centra „B. Trajkovski“, u društvu svoje drugarice Lidije/Lide, ili sa sinom Borjanom, ponekad sam ti pravio društvo, najčešće ne tako rado, posebno ako sam morao da delim plivačku stazu s drugim, ili kad sam morao isplivati zadatu dužinu od jednog kilometra, što bi značilo da se prepliva širina bazena dvadeset puta dok si ti ležerno plivala tamo-amo i ne baš do kraja, najčešće u beskrajnim razgovorima s Lidom i pogledom na sat da bi se ispunio termin od jednog sata ili približno, onako jedra napolju, ali s prirodnijom težinom unutra u jednako istisnutoj vodi prema Arhimedovom zakonu...

MARAME

Bojenje i slikanje svilenih marama prvo u Parizu naučila si od prijateljice slikarke Evgenije Demievske za vreme svog boravka kao stipendistkinje francuske vlade osamdesetih godina, a zatim preko donacije Gulbenkijan, ili tokom privatnih poseta kupovala si ih u specijalnim radnjama, a zatim dugo godina kupovali su ih, za tebe, tvojim parama porodični prijatelji koji su živeli u Parizu ili prijatelji i poznanici tokom svojih poseta...

Zanat, ili veštinu umeća, već si bila usavršila sama u daljoj praksi i ličnim slikarskim darom kasnije dopunjenim intervencijama četkicama i špaklama iz raznobojnih kutijica specijalnih boja za običnu svilu i muslin, tvoju veštinu prepoznali su brojni kupci najpre na osnovu tvoje ponude kod kuće, ili kasnije kad su izložene na prodaju u nekoliko privatnih butika uz pristojan procenat od tvoje prvobitne cene, ili u dogovoru sa vlasnicima.

KUVARICA

*„Najboljoj kuvarici na svetu“
od unuka Lukasa i Zaharija*

Oduvek si volela da kuvaš razna jela – kao tvoja majka Olga, ali za razliku od nje, uz nekoliko domaćih makedonskih jela (turlitava sa tri vrste mesa i puno povrća, bila ti je najomiljenija) trudila si se da naučiš i nekoliko stranih i egzotičnih vrsta jela naročito za pokazivanje i dokazivanje pred pozvanim gostima i strancima. Tako si prvo kinesko jelo, sećam se, spremila (sa svim neophodnim sastojcima i začinima nabavljenim iz Pariza i Istanbula) za Paola Mađelija i njegovog gosta, beogradskog profesora Dedića, povodom njegove premijere Goranovih *Tetoviranih duša* u Dramskom teatru gde sam još uvek bio dramaturg. Sećam se i čudnog profesorovog nepoverenja dok je sedeo zamišljen na kauču, kako to da će jesti kinesku hranu u nekom skopskom domu, dok smo ja i Paolo već mezetili za stolom, sigurni u Liline kuhinjske majstorije. I njegovog još većeg čuđenja zbog svih pet jela (prema kineskoj tradiciji – koliko gostiju toliko i obroka)

i na kraju desert od dinje sa kiselo-slatkim prelivom...
Potom si se isprobala i u spremanju raznih indijskih jela,
sa začinima koje smo kupili na pijaci u Istanbulu,
dok sam sitnio u bronзанom avanu sve zrnaste sastojke za kari,
sa naknadno kupljenom novom teglom slatko-ljutih čapata –
samo što indijska jela nisu naišla na jednako dobar prijem
kod raznih domaćih sladokusaca...
Većina gostiju obratila bi ti se
pri odlasku s osećanjem krivice –
Kako da ti uzvratimo, Lile, kad ne znamo da kuvamo kao ti?
Kao da u Skoplju nema drugih restorana gde se dobro jede.

*(S makedonskog preveo **Slobodan Zubanović**)*